

Ηγέτος Πατριστασίου
Κριτίας,
ΠΡΟΕΤΕΡΟΣ Ι ΑΕΓΥΠΤΟΥ 1980

ΚΡΙΤΙΑΣ ΚΑΡΥΣΤΑΚΗΣ

Είμαστε άνθρωποι των έργων. Ο μέσος όρος δεν υπάρχει στην Ελλάδα: η είσοδο μεγάλος ή είναι ένα μηδενικό. Άνάμεσα σ' αυτά τα δύο δε μεσολαδεί τίποτε. Πόση από λίγα χρόνια χαλάρωσε ο κόσμος με τον Καρυστάκη. Ήταν ο πατριτής, ο μεγάλος, ο μοναδικός, ο αναμενόμενος, ο τρίτος σταθμός στη νεοελληνική ποίηση μετά το Σολωμό και τον Καδάφη, ο πατριτής που έπαιρνε εθνοπατρική παιδαγωγία. Έπειτα ήρθε μια περίοδος που οι φωνές χαμηλώνουν τον τόνο τους και που το ζήτημα φάνηκε να παύσει το φυσικό του όρομο, που ήταν κι ο καλύτερος. Έτσι θα μπορούσε να ελπίζει κανείς ότι τώρα, έπειτα χρόνια μετά το θάνατο του Καρυστάκη, με την εισαγωγή της εκδοσης των «Απάντων» του, ή σύγχρονη κριτική, που την παραδέχονται πολύ πιο εξελιγμένη από την κριτική του 1930, θα υποθετούσε τον πραγματικό άντρο στη θέση που του πρέπει. Είμαστε όμως οι άνθρωποι των έργων και γι' αυτό έπρεπε να γυμνάσουμε τον Καρυστάκη από και που τον ανέθεταμε και να τον ρίξουμε όσο το δυνατόν πιο κάτω.

Μά, ενώ στην άρχή, τότε δηλαδή που δεν έλεγανε περιοδικό χωρίς να δημοσιονήσει γι' αυτόν ένα διθύραμμο, μιλούσαν άνθρωποι μάλλον άνευθινοι — ποιητικοί νεοσοφί των καρυστέων χωρίς καμιά κάρτερση και γνώση, παιδιά που πρωτογνωρίζαν την ποίηση και τα ανάσταζε τό παράδοξο και τό καινούργιο που συναντούσαν στα «Έλεγεια και Διάκτυρα», γιατί δεν ήξεραν τίποτε άλλο πού πέφα άπ' αυτά — σήμερα άρχισαν την έπιθεση δύο πραγματικοί διαπορευμένοι, δύο άνθρωποι που έβρουν να σκεφτονται και να διατυπώνουν τη σκέψη τους, δύο λογοτέχνη με τέλεια κάρτερση κι εβρύτατη γνώση, οι κ.κ. Κ. Θ. Δημαράς και Γιάννης Θεοτοκάς. Θά συνεχίσουν ίσως κι άλλοι, αλλά φαντάζομαι ότι αυτοί δέν θα έχουν τό ίδιο νόσο με τους παραπάνω.

Την άρχή την έκανε ο κ. Δημαράς μ' ένα σημείωμα στο «Έλευθερο Βήμα» της 21.2.38. Όταν διαβάσει κανείς τό σημείωμα αυτό, καταλαβαίνει πως όσα γράφει ο κ. Δημαράς ήθελε να τα πει πριν από καιρό, μά δέ τά έλεγε, όχι γιατί θ' άποσελίδουε παραρηγία

μέσα στους διωράμιους αλλά γιατί θα τον εμπόδιζαν ν' ακουστεί με την προσοχή που έπρεπε. Πέριμενε νά ξεκινήσουν οι ύμνητες γιά νά μιλήσει κι αυτός.

Ο κ. Δημητράς, που πάντα διακρίνεται γιά τό μέτρο του και τό συγχρημάτου του, αὐτή τή φορά μιλάει ἀνεπιφύλακτα: «Έγώ πιστεύω πώς δέν ήταν καν ποιητής», «Δέν εθρήνηκα ὅτε ἔνα στίχο του ποιημένο μέ τή θεία ἐκείνη οὐδία που ἐξοδώνει τό λόγο γιά νά τόν κάνει ποιητή». Καί πιά κάτω: «Μάς συγκαίει ὁ Καρυωτάκης, ἀλλά ὄχι αὐθιγικά». «Μαζιώως θά προσπαθήσει κανείς νά ἀνιχνεύσει ποιητή μέσα στους στίχους αὐτούς», «Τό διάβημα τῶν στίχων του δέν μᾶς δίνει καμιά μέθη ποιητική», κλπ.

Καί, παίροντας ἕναν ἀρνητικό, καθώς λέει, τρόπο, γιά ν' ἀποδείξει τήν ἀποψή του — τή στάση τῶν κριτικῶν τοῦ Καρυωτάκη, που μιλοῦν ἄλλος γιά τήν ἀπαισιοδοξία του, ἄλλος γιά τή φιλοσοφία του και ἄλλος γιά τό στίχο του, χωρίς, ὅμως, κανένας νά μιλάει γιά τήν ὄδια τήν ποιησή του — καταλήγει στό συμπέρασμα πώς ἀπό τόν Καρυωτάκη ἔλαίτε «τό πνεῦμα τῆς ποιήσεως που εἶναι ἀποτέλεσμα θείου τοῦ ποιητοῦ ἢ ὕψους τῆς χάριτος — παρά γμα πού, κατά τή γνώμη μου, εἶναι σχεδόν τό ὄδιο.

Μά, παραδόξως ἐπειτα ἀπ' ὄια αὐτά, ἀμέσως πιά κάτω ὁ κ. Δημητράς προσθέτει:

‘Ο Καρυωτάκης ἀντιπροσωπεύει μέσα στη φιλολογία μας τή νεολογία τοῦ ὀδύνη: τίτλος μεγάλος πού τό ἐξασφαλίζει τήν ἀθανασία: ὄς μή προστιθῆμε λαστῶν νά σταλίσουμε τή ὄδία του μέ ποιητικές ὀδους πού δέν τού ἀνήκουν.

‘Ολ' αὐτά τά ἐγκρίνει και τά ἐπιδοκιμάζει κι ὁ κ. Θεοτοκάς στό ἔκθερο του που δημοσιεύτηκε στό παραρτήμα φύλλο τῶν «Νεοελληνικῶν Γραμμάτων». Παραλείπω μάλιστα νά δώσω περιληφτή του γιὰτί οἱ ἀναγνώστες τοῦ περιοδικοῦ τό ἔχουν πρόχειρο. Τά ξεχωριστά σημεῖα τοῦ ἔκθερου τοῦ κ. Θεοτοκά εἶν' ἐκεῖ ὅπου χαρακτηρίζει τόν Καρυωτάκη ὡς καλλιτέχνη μέ λυγροτή καλλιέργεια καθώς ἐπίσης κι ἐκεῖ πού γράφει ὅτι, ὄν ψάξουμε στη γενεά τοῦ Καρυωτάκη, θά βροῦμε τρεῖς-τέσσερις, ἴσως και περισσότερους ποιητές που εἶναι ἀσφαδῶς καλύτεροι καλλιτέχνες ἀπ' αὐτόν. Κατά τά

ἄλλα συμφωνεῖ μέ τόν κ. Δημητρά, κι ἴσως τόν ξεπερνάει.

Πρίν ἀναγνώσω, θά προσπαθήσω νά τοποθετήσω τόν ἑαυτό μου ἀπέναντι στόν Καρυωτάκη. ‘Ομολογῶ ὅτι οἱ ἔξολοι ἐνθουσιασμοί γιά τά ποιήματά του δέν μ' εἶχαν παρασύρει ποτέ. Τά ἀγροπόμενα και τά θεωροῦσα ὡς τά καλύτερα και τά πιά ἀντιπροσωπευτικά τῆς περιόδου 1910-1930. Πρίν ἀπό λίγους μήνες μάλιστα ὄ' ἔνα ἔκθερο μου γιά τό Λαφόργκ που δημοσιεύτηκε στό «Νεοελληνικά Ἰδέματα», τονίζοντας τήν ἐπίδραση που εἶχε ὁ Παῖλιος αὐτοῦς ποιητής στη νεοελληνική ποίηση, ἔγραφα:

Μά πιά ζωνεῖ, πιά βαθεῖ, εἶναι ἡ ἐπίδραση τοῦ Καρυωτάκη, πού τήν ἀνακρίτουμε μέ τήν ἐπίδραση ὄλων τῶν Ἰάλλων ποιητῶν τοῦ τόπου τοῦ περασμένου αἰῶνα, ἀπό τόν Μπουτλιαῖο ὡς τόν Τουλέ, γιά νά νά μᾶς δώσει ἕνα ἔργο πού, παρ' ὄλη τή γοητεία του, μορφαί νά τού ἀμοιροβητήσαι κανείς τήν ποσοπαιτικότητα. ‘Ο Καρυωτάκης, ποιητής μέ σπουδαία χαρίσματα βρασκῶν, ὅταν πῶσσε τόσο νέος, στῆν παλιόδο τοῦ σχηματισμοῦ που περῶει κάθε ποιητής. Δέν εἶχε κατασθῶσει ἀκόμα νά βρεῖ τόν ἑαυτό του και πῶσσε μ' ὄγωνία νά τόν ἀνακαλύψει μέσ' ἀπό τούς ἔξοτους ποιητές πού νόμιζε πώς τού συγγενεῖσαν. ‘Ἐτσι τό ἔργο του δεχόταν τήν ἐπίδραση τῶν ὄλων ἐντοπιῶν και κομοπολιτικῶν, ὅστε νά σκεπάζει τήν ὄδια του τή φωνή. ‘Ἡ ἀφομοίωση γινόταν βήματα ἀνοστοτεχνικά, μᾶ αὐτό δέν ἐμποδίζει ὅταν διαβάσμε τά «Νηρηθῆ» ἢ τά «Ἐλεγεία και Στίχους», νά νομίζουμε πώς ἀνοῦμε φωνές ἀκολλημένες καίλας ἀπό τόν Μπουτλιαῖο ἢ τόν Λαφόργκ. Αὐτό πού σάζει τόν Καρυωτάκη και τό ἔργο του εἶναι ἡ τεχνική του, ἀπόλυτα ποσοπαιική αὐτή, πρῶτοτότητα κι ἰδιόμορφη, κι ἀκόμα ἡ ἰδιοσυγκρασία του, συγγενική μέ τούς ποιητές πού τόν ἐπηρέεσαν και πού τόν ἔκανε ν' ἀφομοιώσει τήν ἐπίδραση, ν' ἀποφύγει τή μίμηση και νά μᾶς συγκαυθῶσει.

Αὐτή ἦταν ἡ γνώμη μου γιά τόν Καρυωτάκη και, φυσικά, δέν ἔχει ἀλλάξει μέσα ἀέ λίγους μήνες. Δέ διαφέρει κατά ἕνα μέρος σχεδόν καθόλου ἀπ' αὐτό που λέει κι ὁ κ. Δημητράς:

Σέ κάθε του ποιήμα μοποῦμε χωρίς σφρία κι ἔξοστα μεγάλας

νά σημειώσουμε τό όνομα τοῦ θεοῦ μας (;) ἢ τοῦ ἔθνους ποιητῶν ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐκείτοτε ἐπηγεσάμεθα. Ἀλλά ἦταν ὀκνητὴ ἐπισημασία κατανάγκητικῆς ποδ συγκέντρωσε μὲτα του θεοῦ τίς διδ-
χωνες τάσεις καὶ φοβὲς τῆς γενεᾶς του, τίς ἀποκοινοτάλλισσε καὶ
τοὺς ἔδωκε τελειωτικὴ μορφή.

Μὰ ἡ ταυτότητα στίχο ἀπόψεῖς μου περιορίζεται μόνο ἐκεῖ.
Γιατί ὁ κ. Δημητράς ἀρνιέται κάθε ποιητικὴ ἀξία στὸν Καρυωτάκη,
παράγμα τοῦ ὅτι μπορῶ νὰ τὸ παραδεχθῶ. Καὶ γὰρ νὰ δικαιολογήσω
τῆ γνῶμη μου θὰ μεταχειρισθῶ τὸν ἴδιο ἀρνητικὸ τρόπο τοῦ Χρη-
σμοποιεῖ κι ἐκεῖνος.

Ὁ Καρυωτάκης δὲν εἶναι κἀν ποιητὴς καὶ ἕμως ἀντιπροσω-
πεῖει στὴ φιλολογία μας τὴ γενεὰ του ἀδόκητη καὶ γι' αὐτὸ θὰ
μείνει ἀθάνατος — εἶτσι λέει ὁ κ. Δημητράς. Μὰ δὲν λέει καθόλου
πὼς συμβεβῆκεται αὐτό. Μὲ ποιὸς τίλους θὰ ἐξαπαλλῆσει ὁ Κα-
ρυωτάκης τὴν ἀθανασία; Τί ἦταν ἀφοῦ δὲν ἦταν ποιητὴς; Καὶ μὲ
ποῦ δικαιώμα μπορεῖ ν' ἀντιπροσωπεύει μὴ ἐποχὴ ἔως ἀθρόωτος
ποῦ ἔγραψε στίχους χωρὶς ποίηση, ἔως ἐπιθέτως θεματογράφος
στυχογράφος, γὰρ νὰ πῶ αὐτὸ ποῦ δὲν λέει οὔτε ὁ κ. Δημητράς;

Ὁ κ. Δημητράς ἀν πολλὰ σημεία τοῦ ἀρθροῦ του ἔρχεται σ' ἀντι-
θεση, μὲ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ του, μὲ ὅσα δηλαδὴ γράφει πρὸ πᾶνω
ἢ πρὸ κάτω, γιατί δὲν μπορῶ νὰ καταλάβω πὼς μπορεῖ ἔως ποιη-
τῆς χωρὶς ποίηση (ἔν μπορεῖ νὰ γίνει αὐτό) νὰ καταλάβει θεση
τόσο σημειατικὴ ἀν μὴ λογοτεχνία ὅπως αὐτὴ τοῦ θὰ πάρει ὁ Κα-
ρυωτάκης σήφωνα μὲ τὸ τέλος τοῦ ἀρθροῦ τοῦ κ. Δημητρά. Ἐγὼ
τοὺλάχιστον δὲν ἔβρω κανέναν ποιητὴ χωρὶς ποίηση, ποῦ νὰ κέρδι-
σε τὴν ἀθανασία. Ἄν ἔπει κανένας ἄλλος, θὰ μ' ὀσοχρήτωνε νὰ μοῦ
τὸν ἀναφέραι. Ἄν δὲν ὑπάρχει ποίηση στὸ ἔργο τοῦ Καρυωτάκη,
τότε ποιά εἶναι ἡ ἀξία του; Ποῦ ἐρίκεται; Φιλοσοφία, σαρκιασμός,
ἀνθρώπινος πόνος κλπ. μέσαι α' ἔνα ποιημα χωρὶς ποίηση δὲ μπο-
ροῦν νὰ ὑπάρχουν ἢ, καλῶτερα, δὲ μποροῦν, κι ἂν ὑπάρχουν, νὰ
πάρουν τὴ σημασία τοῦ θὰ τοῦς δῶσει τὸ δικαίωμα ν' ἀντιπροσω-
πεύουν μὴ ἐποχὴ. Τί θὰ ἦταν τὸ ἔργο τοῦ Σολωμοῦ χωρὶς τὴν
ποίηση; Στίχοι πατριωτικοί, στίχοι ποῦ δὲν θὰ ἔδωκαν κανένα ρήγος
ἀπὸ τὸ Εἰλωσιένια, ποῦ θὰ τὸ ὑποβιβάσανε ἴσως καὶ δὲ θὰ μᾶς συγ-

καύσαν ποτὲ μὲ λυρική ἐντύπωση, μὲ τὴν ὑψηλότερη δηλαδὴ
μαρτυρία μᾶς ἐποχῆς.

Ἡ ποίηση τοῦ Καρυωτάκη δὲν ἦταν ἀγνή, λέει ὁ κ. Δημητράς.
Μὰ ποιά εἶναι ἡ ἀγνή ποίηση, ποῦ ἀρχίξει καὶ ποῦ τελειώνει; Ἀρ-
χίζει ἀπὸ τὸ Βαλερί ἢ ἀπὸ τὸν πρῶτο ποιητὴ τοῦ κόσμου; Ἀς μὴ
παρασυρόμαστε ἀπὸ θεωρίες, ὁρατές καὶ αὐρατές γιὰ λίγα χροῖνια,
ποῦ γρημιζόνται γρήγορα ἀπὸ τίς ἀντίθετες θεωρίες, ὁρατές καὶ
αὐρατές κι αὐτές. Διότι αὐτὸς τίς μέρες ἔνα τελευταῖο θινάλο τῶν
ἀρχηγῶν τοῦ συρραλισμοῦ Μπερετόν καὶ Βινιάρ «Σκέψεις ἀπάνω
στὴν ποίηση», ἔπου, παίροντας ἔνα πρὸς ἔνα, ὄλους τοὺς ἀφορι-
σμούς τοῦ Βαλερί γιὰ τὴν ποίηση, τοὺς κἀνουν νὰ λέει, ἀλλὰ ἔξον-
τας μὴ δὴ δὴ λέξεις στὸ κείμενό του; τὰ ἐντελῶς ἀντίθετα πράγμα-
τα. Ἴσοο, ἕμως, ὁ Βαλερί ὅσο κι αἱ οὐδὲ συρραλιστές λέει ὁρατό-
τητα καὶ μοναδικὰ πράγματα ποῦ γοητεύουν.

Ἡ ποίηση εἶναι πάντα ἀγνή, ἔπου ὑπάρχει ποίηση. Ἴσοο
στὸν Καρυωτάκη νὰ μὴν ὑπάρχει ὁ πυκνὸς καὶ συνεχὴς ἐκεῖνος
λυρισμός, ὁ ἡλεκτρισιμὸς τοῦ ποιήματος, ποῦ μεταμορφώνει τίς λέ-
ξεις, ποῦ ἀνδάνει ὡς τὸ ἀπειρο κι ἐκμηδενίζει τὰ κοινὰ νοήματα,
ποῦ δημιουργεῖ τὴν ποιητικὴ μαγεία. Μὰ ἀν ποῖόν ἄλλο Ἑλλήνων
ποιητῶν ὑπάρχει; Ἴσοο μόνον στὰ τελευταῖα ποιήματα τοῦ Σολω-
μοῦ, ἀν μερικὰ τοῦ Καδάφη καὶ ἀν ἐπὶ τέρματα τοῦ Παπασιάνη.
Μὰ γι' αὐτὸ πρέπει ν' ἀρνηθοῦμε θεοῦς τοὺς ἄλλους; Οἱ μεγάλοι
ποιητὲς εἶναι σπάνιοι. Μὰ, ἐκτός ἀπὸ τοὺς μεγάλους, ὑπάρχουν κι
οἱ καλοί. Ὅχι μετριόττες. Ἀντὲς στὴν ποίηση δὲ χωροῦν. Καλοὶ
μὲ τὴν ἀπόλυτη ἔννοια τῆς λέξεως. Σ' αὐτοὺς ὁ λυρισμός εἶναι ἴσοο
λυγότερο βαθύς, πρὸ ἀραιός, σκορπισμένος ἐδῶ κι ἐκεῖ, αὐτό, ὅμως,
δὲν τὸν ἐμποδίζει νὰ γίνεται μερικὲς φορές τόσο ἄξιος ἢ τόσο γλυκύς
ὅσοι νὰ δημοφιλῆι καὶ τὰ μέρη τοῦ ποιήματος ἔπου δὲν ὑπάρχει
καθόλου.

Αὐτὸ συμβαίνει μὲ τὸν Καρυωτάκη. Ἐχει, ἔβδαια, στίχους
καλοῦς, στίχους χωρὶς καμιά ποίηση ἴσοο, μὰ ἔξωθεν μὴ κρυφῆ
ἔσπευτέται, ἔνα ἐπιφωνήμα ἀκούγεται ἢ ὀλέπουμε μὴ εἰδῶνα τόσο
καλὰ ἀρπαγμένη ἀπὸ τὴ στιγμάτια ζωῆ, ὅσοι ἔσπευθε ἀμέσως κἀ-
ποια δυσφορία τοῦ μᾶς προκαλῶσαν αἱ προηρημένοι στίχοι καὶ,

ρωτισμένους από την άγκυράκιωση του λυρικού, τους δικαιολογούμε.

Ο Καρυωτάκης έφάλλου — άν και ό κ. Θεοτοκάς λέει τό άντίθετο — είχε μία καλλιέργεια μοναδική ίσως στην εποχή του. Όχι μόνο την κατάρτιση που πρέπει να έχει κάθε ποιητής (κι αυτό τό θεδαύνω γιατί τόν γνώρισα), αλλά ήτανε προκαταμένος και μέ την καταπληκτική έκείνη διακρίση που κάνει κανένα να μαρτυρεί και όσα δέν έχει, και που μόνο οι πραγματικοί καλλιτέχνες τήν έχουν. Όλα τά πειράματα τού πρώτου τετάστου τού αίώνα μας, όλο τό χάος τών λύσεων που προηγήθηκε μιάς μεταδολής χωρής προηγούμενο, ήρθηκαν άντίκτυπο σ' αυτόν και τόν υπέδρασαν ίσως μέσα σ' έναν λαβύρινθο, όπου μ' άγνοια έψαχνε να βρει τό όρθιο του. Αυτό τήν πρόοδο, όμως, που είλαίουμε στα τελευταία του ποιήματα, καταλαβαίνουμε ότι τόν έβρισκε, έστα και μέσα στό σκοτάδι.

Θυμάμαι τήν «Αισιοδοξία» του, που δημοσιεύτηκε μετά τό θάνατό του. Στο ποίημα αυτό ό Καρυωτάκης έχει προχωρήσει πολύ πού πέφα άπ' τά «Έλεγεια και Δάκρυα», είναι μεταμορφωμένος. Η άγνοια του δέν έχει πιά τόν άνοπόφορο έγκαϊτικό χαρακτήρα μερικών άλλων του ποιημάτων. Έδώ άνεκκουφίζει και, μπορεί να πώ, ίκανοποιεί τόν άνωγνώστη. Κι αυτό γιατί ήτάχει ό πυκνός λυρισμός που άνώφερα παραπάνω, γιατί, όσο προχωρούσε μέσα στην ποίηση, έκανε λαμπρές άγκαλιψείς, που θά τόν δόγησαν ίσως μία μέρα στη λύτρωση μέ τό λυρισμό. Μία αυτός προήγησε τη λύτωση μέ τό θάνατο.

ΟΑΥΣΙΑΣ ΕΛΥΤΗΣ

Καισός έίνος κριτικός, δέν θυμάμαι ποιός, είτε πώς ό συρραλλισμός είν' ένας καινούριος ρομαντισμός, άν και πολύ διαφορετικός από τόν πρώτο... Τά λόγια αυτά τά έκαταμήςθηκα τελευταία, διαβάζοντας τά ποιήματα τού Όδυσσεά Έλύτη. Η ρομαντικά, ή πού ρομαντική διάθεση είναι χυμένη και στις τρεις μικρές πλάκες! που μιάς δίνουν τό τόσο πλούσιο σέ ποίηση και τόσο άνταρρωπαιτικό για τήν εποχή έργο τού νεαρότατου αυτού ποιητή.

Υπάρχουν στην ποίηση στοιχεία αίώνα κι άκατάλυτα και τά στοιχεία αυτά έκαταρπίζουν μέ τους καιρούς, μεταμορφωμένα κι άγνωστα ίσως, μα στό βάθος πάντοτε τά ίδια. Ο συρραλλισμός — και σ' αυτό όπέρχει από τις προσηγόμενες σχολές — άπόρριψε άπ' τήν ποίηση όλα τά περιτά, όλα τά τεχνικά στοιχεία της και προσατάθηκε να κερτίσει έτσι πού πούληγο και πού άληθινό άπ' τήν οσία της. Αγνωσύργησε έτσι, μπορεί να πει κανείς, μία έκρη αίαθηση, τήν ποιητική, που δέν ξαρκάται από τις άλλες, μα τις έχει σιλιάδες της. Δημοουργία καθαρά ρομαντική που είχε συνέπεια τή λύτωση τών λέξεων από τις καικές τους σημασίες και, τό σκοτειότερο, τήν άποκάλυψη, μέσα στο άνοθόπαινο πνεύμα, μιάς χώρας άγνωστης και μεγάλης, όπου έμπόδιζαν ός τάρα τήν είσοδο ή λογική κι ή γνώση.

Ο Έλύτης ήταν από τους πρώτους στην Έλλάδα κι ό μόνος ίσως, που άποδέχτηκε τό συρραλλισμό σ' αυτή — τήν εύρύτητα, νομίζω — θεωρία του. Μερικοί άλλοι θελήσαν να τή στενέψουν για να είναι περισσότερο συρραλλιστές, μα, που φαίνεται, άπότυχαν, γιατί άντί να δώσουν νέα σημασία στις παλιές λέξεις, ένώσαν να βρουν καινούριες και έξέστημένες πού, γυμνές από ποίηση, κάνουν, σχεδόν, κωμική έντύπωση.

Οι λέξεις τού Έλύτη είναι οι πιά άπλάς, οι πού καθήμενες, οι λέξεις τής κουδέντας. Κι έτσι έπρεπε να είναι. Δέν είναι δυνατό

1. Προσωπολογισμοί (1936), Κραψίδρα τού Άγνώστου (1937), Στο-πέδες (1938).

μίζει. Καθώς χρησιμοποιώμε τις λέξεις της καθαρεύουσας όχι με κάποιο σύστημα αιώθητικό αλλά με την προχειρότητα και την εύκολία που τις χρησιμοποιεί ο βλαστικός δημοσιογράφος ή ο επιστήμονας που εξαίσιχεται τις διάφορες θεωρίες, καταργούνε κάθε πρωτόθεση καθαρχής ποιητικής γλώσσας. Η γλώσσα τους όλη της την πρωτοτυπία και την καλλιτεχνική παραστατικότητα την εξαργάζει από μια χτυπητή καθαρευουσιάνικη λέξη χαρραυμένη επιδειχτικά στην άμορφη μάζα μιας δημοτικής φράσης. Μια παραπλανημένη και άφουδασόφητη καλλιτεχνική αντίληψη σπρώχνει τους νέους αυτούς να παραμελύνει τη φυσική τους γλώσσα, να μίλη την ανυπόδυνη καθόλου από τό στατικό έπιτεδο της καθημερινής υπηρεσιακής χρήσης, της πρόχειρης κωβέντας και της ψευδοφιλσοφικής αλληλογραφίας άπογοητευμένων έραστών και να ακιχούνται με κωμικοποιημένες και σοβαροφανείς καθαρευουσιάνικες έκφράσεις όπως χτυπάνε τα στην-ρονία τους στα πεζοδρόμια οι πρωτόβγαλτα και μεταδόδοι άξιωματικοί.

Ποιά σχέση έχουνε όλα αυτά με την καθαρή ποιητική γλώσσα που είναι άυστηρό σύστημα με οργανώση έσωτερική, με άπειρες καλλιτεχνικές δυνατότητες εξέλιξης και πλουτισμού, και όχι αιώθαίρετο άνακάρτομα διγλώσσας πέζολογίας, για λόγους εύκολης και άνεξάντητης κατασκευής τυποποιημένων και άπρόσωπων στίχων; Με τέτοια γλώσσα για όργανο έκφραστικό τίπος είδους τέχνη μπορεί κανείς να θεμελιώσει αισθητικά και τίπος είδους ποίηση να πραγματοποιήσει; Υό βλέπουμε αδιάμωμο, στα έργα των άφθωνών Κερουαταικών ποιητών. Οι είνωες τους, οι μεταφορές τους, οι παραμοιώσεις τους, οι άρχιτεχτονικές άναλογίες τού φυσικού και τού πνευματικού κόσμου που συμβολικά παρασταίνωνε, ή ύλοποίηση σε ήχο, σε χρώμα και σε σχήμα των αισθημάτων τους και των όραματισμών τους, ή θα χάνωνε τόν πρωσωτικό τους χαρακτήρα μέσα στην άπλάστη μάζα και τους συμβατικούς σχηματισμούς της πρόχειρης πέζολογίας ή θα πείνωνε κάτι τό άπόδωτο, τό άφηρημένο, και τό άπειρο, ξεφειύγοντας από κάθε άναρχαίο καλλιτεχνικό περιήρωμα και πέφτοντας στην άβυσσο μιας άπόδωτης άορασίας που δε δίλει τίποτε στην φαντασία και στην αιώθηση τού άναγνώστη. Η ποιητική

είκόνα, ή καλύτερα τό ποιητικό όραμα, για να έντυπωθεί και να συγληνώσει λυτρωτικά, πρέπει να άναγνωριστεί από τη φαντασία τού άναγνώστη σά μια ζωντανή, φυσική και ρυθμική πραγματικότητα, άσύγχροτα όμως πού τελειωμένη, έξοδακωυμένη και σχεδόν ύπεραισθητή. Διαφορετικά, ή ποίηση γίνεται πρόδα, καλή ή κακή άδιάφορο, έξυτρησετεί δηλαδή όλας τις άδλες άνάγκες τού νου μιας έχτός από την ύπέροστη έπιθυμία του να επικοινωνήσει μυστικά με τόν ύπεραισθητό κόσμο τού καθαρού ποιητικού λόγου.

A. ΚΑΙΛΑΝΤΙΝΗΣ, *Τά Νέα Γράμματα*, 1935, σ. 478-486

5. Θ Ο Ρ Υ Β Ο Σ

‘Ο Καρυωτάκης ήταν ένας ποιητής με πολλήν ιδιοφυλία. Πρό πάντων με μια καινούργια στην ποιησί μιας διάθεσι. Πάντως ένας καλός ποιητής. Πέθανε—άυτοκτόνησε—γυρέωντας άκόμα τό όραμα του. Άν ζώσε, ίσως θα τόν έβρασκε, ίσως θα προχωρούσε πωλ κι’ οι νέα του 1963 θα είχαν να μελετούν και να θεαμάζων ένα ποιητή πωλ διαφορετικό άπ’ αυτόν που θεσποών οι νέα του 1936. Γιατί, μερικοί τούλάχιστο, τόν θεσποούν. Κάνουν ένα μεγάλο θόρυβο γύρω στ’ όνομά του. ‘Ο Καρυωτάκης έγινε Καρυωτασιμός—κάτι σά σχολή και σά θρησκεία. ‘Εφθασαν να τόν συγκρίνω με ένα γίγαντα, με ένα ποιητή παγκόσμιο—τόν Καβάφη—και να τόν άνακηρύξουν διιδόχο του. Μέτρο, όριο, δεν έχουν, βλέπετε, οι νέα όταν θορυβούν για να ύψώσουν ή να γκρεμίσουν. Μέσος όρος δεν ύπάρχει. Η βασιβίβ ή λειψίνα ή Θεός ή σκύβαλο.

Αυό είναι τά δημοτικώτερα τραγούδια τού Καρυωτάκη, ‘Ενα για κάποιον φουκααό φαντάρο που ήταν ψηλός και, όταν πέθανε, δεν τόν γάφεσε τό φέρετρό του κι’ έμειναν τά πόδια του έξω. Νόστιμο, ποιάς λέει; ‘Ο Σούρης όμως έχει τέτοια πού νόστιμα. Κι’ έν’ άλλο, σάτυρα άρθεν τού Μάδακας:

❖ Κ. Γ. ΚΑΡΥΩΤΑΚΗΣ ❖

*Ύψις, κήριε, κήριε Μαλακασίη,
Ποιός νὰ βρεθῆ νὰ μᾶς θαύσῃ;
Μαζὸν ἐμὲ καὶ σὸς μεγάλιοι.
Ἰθα τὸν ἕνα καὶ τὸν ἄλλο.*

Τὸ βροθὴ νόημα ἐδῶ εἶναι ὅτι ὁ Μαλακάσης εἶναι τάχα μικρὸς καὶ ὁ Καρυωτάκης μεγάλος. Ἄλλ' αὐτῆ ἢ διαφορὰ τοῦ ἀναστραφέντος δὲν φαίνεται, ἀέει, γὰρ τὴν ἄρα. Ὁ Μαλακάσης περὶ ἀκόμα γὰρ μετὰ ἴσος, γιὰτὶ ἔχει «πότους, παράστρημα, θελκτικὸ μείδιμα, μονόκλι, περιποιημένη φάττα καὶ ὑπεροπτικὴ γκριμάτσα». Τίποτ' ἀπ' αὐτὰ ὁ Καρυωτάκης. Δὲν εἶναι παρὰ ἕνα «μιστρὸ σκίημα, ἕνα ἄθυγμα θανάτου, ἕνα συντριμμένο βάζο καὶ ἕνα κύμβαλον ἀλαλάζων». Ναί, ἀλλὰ θὰ ἔβθῃ ἡμέρα, πὺὸ θάνατονθόν, θὰ νοιώσουν οἱ στραβοὶ τί μεγάλος ποιητῆς κρύβεται μέσα στὸ μιστρὸ σκίημα καὶ τί τενεκές, τί ἀληθινὸ κύμβαλον ἀλαλάζων εἶναι ὁ κύριος μὲ τὸ μονόκλι. Καὶ θὰ γίνουν στὸ τέλος κἀτι γέλια!

*Ύψις, κήριε, κήριε Μαλακασίη!
Ποιός τέλειταιός θὰ γελᾷ;*

Ὁ Καρυωτάκης, βέβαια, ὁ μικρὸς θὰ φανῆ μεγάλος. Κι' αὐτὸ λέγεται σάτυρα... τοῦ Μαλακάση καὶ κινεῖ τοὺς νέους σ' ἐκστάσεις καὶ θαυμασιμότη! Ἀλλὰ γὰρ μένα, δὲν εἶναι παρὰ μιὰ φαντασία, μιὰ ἀποκοτιά καὶ μιὰ ἀσέβεια. Ὁ Μαλακάσης δὲν εἶναι μόνον ἕνας «κούριος κύριος» μὲ ὑπεροπτικὴ γκριμάτσα. Εἶναι καὶ ἕνας θαυμασιὸς ποιητῆς! Νὰ βγαίνῃ λοιπὸν ἕνας νέος καὶ νὰ τοῦ φωνάξῃ πὼς εἶναι μικρὸς μπροστά του, καὶ νὰ τὸν προκαλέῃ, καὶ νὰ τοῦ προφητεῖν πὼς αὐτός ὁ νέος, θὰ γελᾷσῃ τελευταῖος, εἶναι κἀτι πὺὸ οἱ θαυμασταὶ του, ἀντὶ νὰ τὸ ἐξαίρουν ὡς σατυρικὸ ἀριστούργημα, ἔπρεπε νὰ τὸ κρύβουν, νὰ τὸ ἀποσιωποῦν, ὡς μιὰ κακὴ πράξι.

Ἄναφέρονται ἐπίσης ἐπιδεικτικὰ καὶ κἀτι ἄλλοι σατυρικὸὶ στίχοι τοῦ Καρυωτάκη:

*... καὶ νὰ βλεπῶ ὄσταν σ' ἄνομά μου,
Κλεψέτη Διὰθα-Μολύμιον.*

❖ ΠΑΡΑΠΛΙΜΑ ΚΕΙΜΕΝΟΝ ❖

Ἐγὼ—τί νὰ σὰς πῶ!— θὰ τὸ θεωροῦσα χαλιούτλια, ἀν τ' ὑβρίετα κάποτε, κατὰ τύχη, «ὀπίστα σ' ὄνομά μου», τ' ὄνομα τῆς κυρίας Μαλάμου κἀτω ἀπὸ ἕνα ποιήματ' τῆς ἢ ἀπὸ ἕνα διήγημα. Ἀντὸ τοῦ Καρυωτάκη τοῦ ἔφερε πᾶρ' ἔξι καὶ ἀπελευσία. Ἄλλῃ ἀφορμῇ μὲ θαυμασιμὸς, καὶ ἐκστάσεις ἐκ μέρους τοῦ νέου: μιὰ ἀσέβεια πρὸς γυναῖκα ποῦ, ἀν καὶ τ' ὄνομά τῆς σκεπῶν καλαμπόρια καὶ ἄμοιακαταγέλιες, εἶναι ὄμως μιὰ ποιήματα καὶ μιὰ διηγηματογράφος ποῦ χρωστὰ νὰ τῆ σέβεται ὁ καθένας.

Ἄλλὰ ἔφουν οἱ νέοι τί θὰ πῆ σέβασμός; Αὐτὸ, δυστυχῶς, δὲν τὸ ἤξερε οὔτε ὁ Καρυωτάκης. Καὶ τώρα τὸν ἀπεθεώων ὡς ἄντιπόσωπο τῆς ἐποχῆς. Μὲ τὸ δίκρο του!

ΤΗΡΗΘΗΟΣ ΕΙΝΟΗΘΙΑΟΣ
τῆς Ἄκαδημίας Ἀθηνῶν

Ἐπιπέλα Πρωμῆ, 10.2.1936

6. ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΚΑΡΥΩΤΑΚΙΣΜΟΥ

Ἡ ποίηση εἶναι μιὰ ποιοὺ μεγάλῃ ὑπόθεσι, Ἰσοπία σὺν τῆν περσιπέτεια, σκληρῇ σὺν τῆν ἀσκητεία, ἀλιδόποστη σὺν τὰ παρόδοξα ἀβθῆ, ποιικλῆ καὶ ἀτίθαση σὺν τὰ πεινώρια συνασθλήματα. Ὅσες φορές μὲ ἀνησυχῶν τὰ ζῆτῆματά τῆς, ὅσο μὲ τρικυμιῶν οἱ γήραντες τῶν προβλημάτων ποῦ θέτει στίς σημερινές στιγμές, ἕνας φέβος διαταχταόττητα, ἀπὸ τὰ βρόθῃ τῶν ἰδιόγων, μὲ ἀφαίρει τὴν πρώτη ἀφέλεια, τῆ δεύτερη τὸδεμη. Ἄπὸ ποιοὺ σημειῶ νὰ τῆν ἀντῆξῃς; Ἡ μακαριστότητα δὲν μ' ἐπιτρέπει δυστυχῶς νὰ τῆν ἰδῶ σὺν ἕνα πτώμα ὠκεῖμενο ἐκτάδῃν, γὰρ νὰ τὸ κλάψουν οἱ εὐαίσθητοι καὶ νὰ τὸ στολάσουν οἱ ἀγνές κόρες. Τὸ βλέπω σὺν ἕνα σφρηγῆδ ὄργανισμῶ, σὺν ἕνα νέον ἔξωδῳ ὀλίγων μόνο χρόνων, γεννημένον γὰρ τὸ θρίαμβο τῆς μεταδαστῆς, τῆ δάφνη τῆς ἐξελίξεως, καὶ τὸ ἐγκώμιον τῶν μεγάλων ὀρῶμων. Μὲ κατεῖ ἡ ἀστραπὴ τῆς νεᾶς τῆς μαρφῆς. Μοῦ φέρει τὸν

οίστρο ή έσωτερικότητα τής ποιηής του. Η έρευνα, ό κίνδυνος τών κανονολογιών έπιτηγιών, τά τύμπανα τών άνησυχιών τής, με κρα-
 τών, όταν τήν πλησιάζω σαν ένας διαβασμένος εμβρόντητος, σαν
 ένας μετανοήσαντας πολυμητίας. Μά τι να κάμω; Η άνησυχία έστω
 και να τήν ψάσω έσωτερικά, να τής μιλήσω έστω με δειλία, να
 φθάσω μονάχα ώς τός πρυφερός πέπλος που υψώνεται ή ποιότητα
 τής; να γίνω άπλοός φίλος τυμητικός, από έραστή ή ηρότυπος, με
 πλησιάζει άνιατα στο εξαίσιό ψέμμα τής μεγάλης τής άληθείας.

Στήν Έλλάδα δεν είχαμε ποιητικά προβλήματα. Οι ποιητές μας
 έδωσαν, οι καλύτεροι, από μια έντονη ιδιοσυγκρασία, νόσταξαν με
 τό Σολωμό, έφτασαν ως τό σύμβολο του Παλαιού, άνοιξαν λίγη πε-
 ριέργεια με τόν Καβάφη, και παρόδωσαν μια άτραυμίστη κληρονο-
 μία που δεν τήν άνησυχούσε κανένας Νόμος. Η Κριτική μας, άθρο-
 σμα προσώπων, κατεβάτα σε στηλιές περιούκων κι' έφημερίδων,
 έπέκρινε ή άρρωμάτιζε κι' έγκώμια έργα άξια ή και μικρά, πάνω-πά-
 νω, χωρίς έπαναστασιακά τήνα έφημερευτική, δίχως καθολικότητα, που
 ν' άντικαθιστά τά άσήμαντα άπομικά γούστα. Κάπως ξεκίνησε ή
 περιέργειά μας με τόν Κάλβο και τόν Καβάφη. Σιχτήθησαν λίγα
 ζητήματα αισθητικής μορφής, έπιθέτου, ρεαλισμού, μονολόγων, λο-
 γικής και έξάλλου έκπληξέως. Άλλά γρήγορα πέσαμε στις γραμμά-
 τολογίες, τ' άφήσαμε δια ξώπετα κι' αισθηματικά, ενώ κάτω άπ'
 τά περιγραμμάτα αυτά, ώργιάζε ή άνησυχία μιας ουσίας, που ήταν
 κορυφή ύψους και πυθμένας για τήν πνευματική μας Έλλάδα. Η
 Κριτική μας μπορεί να έθεσε προβλήματα πνευματικής παραδόσεως,
 άάδια προβλήματα Έλληνικού πολιτισμού, μπορεί να μοιράστηκε σε
 ύληντες του λαού μας τραγουδιού, του Άρτικού κάλιους και σε διε-
 θνητές, μα στον καθαρό πνευματικό τομέα, δεν δημιουργήθηκε κα-
 νένα πρόβλημα ποιητικό. Ύμνούνταν ή κατεδικάζαν οι κριτές. Βέ-
 βαιοι για τίς ιδέες των, είχαν προυποθετικά τίς άπόψεις των και άντι-
 να σκόλων έρευνητικά, στα φαινόμενα τά ποιητικά που έκρυβαν τα
 προβλήματα των, έγραφαν τίς γνώμες των, που ήταν σχεδόν πάντο-
 τε άπομικές προτιμήσεις.

Είπαμε ότι δεν είχαμε ποιητικά προβλήματα, γιατί τά τελειωτάα
 χρόνια, ή καθολική άγωνία νέων σταυροφόρων με νέους δρόμους και

γενναία αισθήματα θέτει προβλήματα άπ' εύθείας κοσμοθεωρητικά.
 Φτάσαμε και στην Έλλάδα πια στο σημείο να παρακολουθούμε τά
 πρώτα βήματα τής παγκόσμιας πνευματικής έμπροσθοφυλακής. Συ-
 ζητούνται πιά έστω μεταξύ πέντε δέκα άνθρώπων τά πιθανά τής
 μεταποτίσεως άντής τής ίδιας τής ύφης τής ποιήσεως. Σιχτούνται
 τά γενεσιουργά κίνητρα τών αισθητικών έπαναστάσεων τών σιμα-
 ρων και από μια πνευματική έποχή χθεσινή που παραπαλάμε στα
 έτη μικρών έργων τής παραδόσεώς μας, που άκούαμε μικροπολιτι-
 κούς πνευματικούς καυγάδες για έργα και πνευματικούς μας άρχη-
 γούς, που βλέπαμε τά έργα τής κριτικής τόσο φθονερά, τόσο στεγνά
 άπ' τήν ποιητική άπνοια τών αισθημάτων, εισερχόμεστε πάλιν όρι-
 στικά σ' ένα καθολικότερο πνευματικό περιβάλλον, σε μια αισθητι-
 κότερη άτημόσφαιρα. σ' έναν κώνο Ύδατων διανοουμένων που έχουν
 σοβαρότητα, που είναι πληροφωρημένοι, που βλέπουν τήν ποιήσι, σαν
 πρόβλημα αισθητικό, που έννησαν βασικά τόν κορσισμό τής ποιη-
 τικής ουσίας, που άσταίνουν ήλεκτροσμένοι μπροστά στον πελώριο
 πορορισμό τής πνευματικής μας έποχής. "Οσοι δεν είχαν τή δύναμη
 να φτάσουν σε τέτοιαν ώριμότητα παλαιού και νέου, στέκονταν πίσω,
 μακριά από έμάς. Έξακολουθών, καθώς κρατούν τά σιχτήτρα τής
 ποσοτικής μετροτήτας, να βαμβαρίζουν τό κοινό και τός νέους
 πνευματικούς άνθρώπους με ειρωνεία, με μικρή καρδιά. Τός μετα-
 χειρίζονται σαν τός συγγρόνους των, που κατά μεγάλη πλειψηφεία,
 άφύονταν τή μόρφωσή των, από τά φυτόμα μέν, αλλά άσήμαντα πρό-
 τυπα τών βάρδων μας. Δέ βλέπουν αισθητικά προβλήματα. Ύνοι-
 ζουν τήν ποιήσι σαν μια άνεξέλικτη, άμεταπόστρη ουσία. "Ο άρω-
 ζοισμός του αισθηματος, ή ευαισθησία, είναι τά μοναδικά κίνητρα
 του θαυμασμού των. Η ποιήτρα, τό μέγα πρότυπο, ή αισθητική
 άπόπειρα, ή ύψη του έμμετρου λόγου, που άναπαράζει τό δεδομένο,
 τή λογική, τό (γίνεσθαι), «ή άνάπτυξη του έπιφωνήματος», άντά
 είναι terra incognita. Ύνουνται κοινωνολόγοι με τήν ευκολία τής
 άλλιαγής τών πόλγων. Συμπεραίνων έλλογικό πολιτισμό από τό χρω-
 μα τής πατριδας μας, σύμφωνα με τόν άνεδαφινό άφορισμό. Πιο
 χροώμα, ποιά παράδοση ν' άναστήσουμε; Η σοβαρότητα δεν τός έπι-
 τρέπει ν' άνυλίσουν άντό τό χροώμα, άντήν τήν παράδοση, άντή τήν

παρτίδα μας. Κι εκδίδουν άποφάσεις μονόγραμμες, λακωνικές, μά κι ανώδυνες, σάν τις τυπικές και γεμάτες περαιωτή των Άκουρ-
τικών Δικαστηρίων.

Τ'ό μόνο ποιητικό πρόβλημα που παρουσιάστηκε στην Ένλάνδα, αίσθητικά, καθόλου είναι ό λεγόμενος Καρυστακισμός. Ένα σύνολο γεγονότων, παρεξηγήσεων και έπιπλοώνων τεχνολογιών, γέμι-
σε την άτριόσφαιρα της Ένλάνδος με την ώχηρή μακαρώτητα ενός έσωτερικού ποιητή. Ένας εύγενικός νέος, με τη μακρυνή έπιπρία ενός τυχοδιώκτη του Κάδβου, έρθισμένος από την άλέξανδρυνή αυ-
θάδεια του Καβάφη, γλωσσικώς μελετητής της περσής όργης του Λα-
φόργκ, ποτισμένος από τό μέτρα παράπονο μιάς ματωμένης γενεάς,
ένας πονεμένος νέος, ό Κώστας Καρυστάκης άνέσυρε τους πέτρους
της μονοτονίας και τους άνέμισε με σαρκασμό, με τόλμη και με
πρωτοτυπία. Μικρός ποιητής βέβαια, δεν γλώρισε με πελώρια έκτα-
ση με τά μικρά του μέσα όλους μας, για την ειλκιφνεια του αίσθη-
τακού του κινήματος. Ή μελαγχολία του καρτερικού παραπόνο, ό
κανονικός ρυθμός, τά ήσυχα αισθήματα, ή συμβατικά δημοτικά, την
έπιπρία ενός αββαίετου γλωσσικού κινήματος, ό ύποπτος τόνος των
χλωμάδικων όπαδών μιάς ψεύτικης λαϊκής παραδόσεως, χτυπούσαν
πολύ άσχημα στα καθύπερθε και άνηκανοποίητα αυτιά του ποιη-
τή. Και ήθελε άλλαξιμένος από τά πάχη της εύκολής συνέχειας, δι-
νησε την ήσυχία μας με σαλπίσματα προκλητικά, έφερε νέα μουσική
στούς στόχους και έφρησε μιά προσωπικότητα χωριστή, μίγμα από
τόλμη και παρεξηγήση έστω. Δεν είναι έδώ ό λόγος σήμερα να μι-
λήσω εύρύτερα για τό έργο του ποιητή. Άλλοτε έγραφα κι' ίσως
άσχοληθώ έκ νέου. Σήμερα φθάω μόνο στη διατύπωση ενός συνό-
λου έργων, προσώπων και ιδανικών που διεμόρφωσαν μιά κατάρτα-
ση, έκαν όροι: τον Καρυστακισμό. Ό ποιητής θά είχε φαντάσματα
την πρόσβηση να έκφρασθή προσωπικά. Να πη με όξύτητα τά παρό-
πινα των στιγμών του κι' εκείνα των κατηφών συνομολόγητων, που
του ζητούσαν τό χέρι, να φτερουγίστη με άγαλιάσση έξω από τον έ-
φιλάτη που καταπτεζε τις ημέρες του και τις νύχτες, που έκαμε ίσως
μιά άκούσια καθόλου κατάσταση για τους πνευματικούς έπυγόνους.

(1) Καρυστακισμός φούντωσε. Έβηξε τά αισθητικά κέντρα των νέων.
Δημιούργησε νέο γλωσσικό πρόβλημα αισθητικώτερο άπ' τό όρχέ-
γγο του Ψυχόφη. Έβρεσε στην ποίηση την πεζότητα των ρεαλισμών
με πωλύνη ευαισθησία. Άνυούργησε την ιστορικία των νέων διανοου-
μένων με την ειρανοεία, την πύλα και την έπιμύξια του λυρικού με τό
πραγικό. Όταν δε, έδωσε τόση μακάβρια αήλη, τόση σάληρή πε-
ριωπή στο έργο του ό θνατός του στην Παρέβεια, ή πνευματική Έν-
λάδα βρέθηκε για λίγες στιγμές δέσμοια ενός εύγενικού άναχωρητή,
που την δονούσε με ένα ξηρό χόρο περιστρόφου, βγαμένο από μα-
τωμένα ποιήματα. Οι νέοι τον πήραν για σημάδια. Άπληροφόρητοι
άκόμα τότε για τά βαθύτερα πρόβλήματα της ποιήσεως, νόμισαν
πως τό μεγάλο κίνημα της τέχνης όρχιζε άπ' τον Καρυστάκη. Ή-
ταν και ή φωνή του αιδόρηκτη και όραία, συνεπαρμένη από τό πα-
ράπονο και την εύγένεια των πονεμένων έργιμάτων, κι' είχε στολίσει
πολλές φυτόδοξίες και μέτωπα. Τ'όν λάτρεψαν και τον μιμήθηκαν με
φαντασιμό. Τι Σολωμός, τί Παλαιολόγι κανένας από τους δυο μετά-
λους δεν είδε τόσους μαθητάς! Ή τά μιά δεκαετία πνηρήχαισε στούς
χτυπητούς ρυθμούς των έλεγείων και στον πυκρό σαρκασμό των σα-
τυρών του. Ή Κοριτική δεν γνώριζε να ξεχωρίση τον ποιητή άπ' τον
όρχηρό, και ενώ έκαμε τών χτυπών τους μιμητές του, κατόπτι δυνα-
μίωσε τό φαντασιμό και δημιουργησε μαζί με τους νέους τον Κα-
ρυστακισμό, τό όξύ αυτό φαινόμενο της ποιήσεως μας, που γέμισε
κινδύνους, παρεξηγήσεις και πέζοτητα μιά και δυο νέες ποιητικές
γενεές της παρτίδας μας.

Είναι δυο ίσως τρία χρόνια που άναπνεύουμε. Ή μεγάλη όρμη του
φαντασιμού χόπτασε. Ή όβαν νέες πλνροφορίες από τά μεγάλα κέντρα
του πολιτισμού και της τέχνης. Ή όβαν ώφαιμότερη μελετητές. Πλου-
τίστηκε ή γλώσσα μας με νέα ζένα και λίγα δικά μας ποιητικά κεί-
μενα. Τά αισθητικά ρεύματα όρχισαν να μιά άπασχολούν ζωνρότε-
ρα. Ή καρτική άνεβαίνει από νεώτερους πιο προσεχτικούς, πιο πη-
ροφημένους και πιο καθόλου ως την περαιωτή της έφρευας. Έ-
νας άγώνας συστηματικώτερος, δικαιώτερος, πιο πολυτιμής έκεί-
νησε από πωλά σμετρία, να διαφωτίση, να οδηγήση σε νέους ποτα-
μούς ποής την αισθητική και την ποιητική δημιουργία. Ή ποίηση

έγινε το μεγάλο σφμεϊό περσποφφής και μελέτρης. (Ο Καρνωτακισμός άν έφερε τους φανατισμούς και τις άκρότερησ, έφερε έπίσης τήν άνηδία και τόν κωφεσμό με τά πεζά, τά περιγραφικά στοιχεία που διακοσμούσε τήν ποιήσή του. Κ' έφτασε ή άνάγκη, μιά ποιήσεως βαθύτερης, ούσιαστικώτερης, πιο άγνής. Η Ειρώπη σαν ήρωίστειο έστέλιε τους καρπούς των άνησυχιών της. Νέα προβλήματα. Νέα κριτήρια. Και ή Ένιάς δοκίμασε κι' άντ'ή τό νέο π'ήγος τ'ής ούσιαστικής άλλαγής. Μέσα στον ίδιο τόνο τά έργα τά πνευματικά παρνούσιόστηκαν, άσήμεντα μέτρια. Τάλέντα άξίολογα πνήηηκαν στην καινοσυντία και στά μικρά παιδιάσά των ίδιων και των ίδιων ρυθμών. Η πεζολογία, ό μακάβριος ρυθμός του Καρνωτακισμού, ή σάτυρα, τοί έλαμε άβαθείς τους ποιητικούς τόνους, ό πλνθωρισμός των περιγραφικών τυμπανοκρουσιών, έφεραν ώς μέσα στην έσωτερικότριά μας, τήν άντιδραση μιάς κίπτασ άγνότητας, κίπτασ άδοίου μουσικού τόνου. Ο άδοιος λυρισμός μεσοφάηησε σ' άδες τίς μεγάλες ποιησεις των αιώνων, στις ήμέρες μας όμως θραμβέλει και θεωρητικά. Κάτι σαν ποιητική κοσμοθεωρία, κάτι σαν άντιδραση ποιητική παρ' άδες τίς άπνοιας τ'ής πεζότητας και τ'ής κακήσ τέχνης, ύπνηησε τά μελόλοια και δημιουργά νεάτα που ρεμβάζουν πρós τό σοβαρό και τό αιδώνο. Πρώτος ό Μανώλης Κωνελής στην Ένιάδα έδωσε τή μάχη κατá του Καρνωτακισμού. Τά Ρήηη τ'ής γ'ής είναι τό πρώτο ποιητικό βιβλίο στην Ένιάδα, που άπαντá στον Καρνωτακισμό με εϋρύτητα και θέτει γνησιώτερησ έναν τομέα ποιήσεως Εϋρωπαϊκών χάρων. Τ'ό έργο του δέν εϋρε πάλους μιμητές. Μά στην καθολική-τητα που θίγεται με τήν φράση και τ'ή μορφή τ'ής ποιήσεως έκείνης, βήηηαν οι νεώτεροι δρομούς νεας άναμορφώσεως τ'ής ποιήσεώς μας.

Τ'ό δεύτερο σφμεϊό τ'ής συγχρούσεως πρós τόν Καρνωτακισμό άπό τό όποϊό άρχίζει και τό τέλος του, είναι ή ποιήση του Πιόηηου Σεφέρη, άπό τήν έποχή τ'ής «Στροφής», ό Καρνωτακισμός είναι πιά ένας νεκρός, μέσα στο φέρετρο τ'ής πρωτοπορίας, στολισμένος με όσα άνη άγνότητας δέν τόν άφωσε ή σκληρή του μοίρα νά κολιερήη.

Άπό τότε τό πελώριο πρόβλημα τ'ής άγνής ποιήσεως, γίνεται για τήν Ένιάδα Θεός λατρεία, άίχμη κορυφής, στάδιον άναδημιουργίας ενός Νεοελληνικού καθαρύ πνευματικού πολιτισμού. Η Θεωρία ύπο-

βοηθεί τόν δημιουργό. Όνάκλνηροι δρομοί, διανύονται έκτοτε πάνω στον παρόξενο τούτο κήπο. Οι νεοί τρέπονται με περιέργεια κι' ύστερα με άνακλύφηση πρós τήν εϋεργετική άντ'ή λαωφόρο, κι' έργονται μετáξυ μας δοκίμει, εϋγενείς, έμπνευσμένοι, εϋτχεις γιατ'ι μπορουν νά έκφρασθούν με τόν αιώη που δέν σφύριξαν άλλοι πλάνεμένοι ένθουσιώητες γιατ'ι νικήηηκαν οι «βάββαροι». Σήμερα άδες οι σπαρτιές των νεών που παρήλασαν άποκαρδιωμένοι μ' έτικεφαλής τ'ή φθορά και τ'ή μερπότητα, πορύνονται σφρηηές και ύπερφρανες πάνω σ' ένα πλάτύτατο πεδίο, με τήν εϋσυχωρία προοπτικών που άνοιγει ή κατáκτηση τ'ής άδοής ποιήσεως. Ο Καρνωτακισμός μιάς έδωσε έναν ποιητ'ή και μιά κατáσταση έπικίνδυνη για τήν πνευματική Ένιάδα. Μιάς δίνει τόρα και τό τέλος μιάς άρνακατ'ήσεως, που μιάς έφερε στον ίδιο δρόμο. Τ'ή στηνη, δέ άντ'ή που άποσυντίθεται μιά κατáσταση και διατηρείται ειλάβια ό ποιητ'ής που τ'ής έδωσε τόνομά του, δέν μπορώ νά ίησημνήσω τόν μυαλωμένο και σοβαρό στοχαστ'ή Άντρέα Καρνανώνη που άπό τους πρώτους, ό πρώτος ίσως, μ' άηη τήν εκτίμησή του για τόν ποιητ'ή Καρνωτάκη, σήκωσε τόν πόνεμο ένάντια στην πλάσματική κι' διέθρια έπιβλοση μιάς κατáστáσεως πιασής κι' άφότηης, του Καρνωτακισμού.

Έπιβλουν τά στήηη μας πνοή κι' αϊσιοδοξία. Έμείς τά βλέπομε έξω άπό τό φόρο τ'ής συναλλαγής. Χαρά μας είναι νά άγγίξουμε τά μυστικά των νεών κλεισμένα μέσα σε κωπά βιβλία άρωματισμένα άπό άγνότηττα και έμπνευση. Δέν έχομε φίλιες και έλθρότητες. Οι νεοί που προχωρουν, οι συνάδειλοι που μιάς κατáβαβαίνων, άς κηρύξουν βαθεία στα πλεμόνια τους τό τέλος του Καρνωτακισμού που σφμεϊνεί και ψυχική φτώχεια και μαρσασμό και πεζότητα. Άς διατηρήσουν για τόν ποιητ'ή τήν ειλάβεια μιάς μνήμης δοξασμένης και άς άνοιξουν τά φτερά πρós τους άδώνους ούρανούς, που μένουν τά ύψη νεών φιλοδοξίας, έτοιμα νά σταλάζουν τ'ή βροχή τ'ής δημιουργίας πρós τά νεαρά φυτάρια του αύρανοϋ πολιτισμού μας...

ΝΙΚΟΣ ΠΑΠΙΑΣ, Η Καθημερη, 28.9.36

του, οι αίσθητικές του τρυμνότητες, μιά έθιμαν την αίσθηση του νέου, που είχαμε άναρχη. Ήταν σά μια διεξόδος άπό μια χατάσταση λαβυρίθου. Ουσιαστικά όμως ό Κασάφης δέν μιάς έδωσε μια νέα ποιητική γλώσσα. Αυτόν μιάς την έδωσε ό Καρυωτάκης.

Κι' έδω πρέπει άκόμη ν' άναζητηθίη τό μυστικό τής επιδόσεώς του. Γιατί δέν είναι άρκετό για έναν ποιητή, για έναν καλλιτέχνη, νά έχασση, μιάν άδυναμία, ή μιάν άρραίστεια τής εποχής του. Μήπως κάθε τι άδολυρά μας, οι άνθρωποι μέ τή στάση τους και μέ τίς πράξεις τους και μέ τά λόγια τους, δέ μιάς μιλούν άμεσα και πειστικά γι' αύτήν; Δέν φτάνει άκόμη νά βρής μέσ' άπ' τά σπλάγχνα τής εποχής σου, νά ένορακώσης τό άμωρο και άπροσδόκαστο έγώ τής; ν' άποτέλης τή συνσταταμένη των άέκφραστων πόθων τής; Η μάλλον, δέ μπορείς νά γίνης άια αύτά, άν δέ βρής τήν καινούρια, δική τους γλώσσα. Γιατί άν άια τά πράγματα έχουν ως τώρα ειρωθεί, τούτο είναι τό μόνο που άπομένει στό γνήσιο καλλιτέχνη. Κι' αύτός είναι ό λόγος που μέσα στην ποιηση του Καρυωτάκη, ή καλύτερα σ' εκείνο που έχφάξει αύτή ή ποιηση, βρήμε φωνά ή ψυχική έξκλήση κι' ή διανοητική έξκφραση, μιάς γενιάς, διψασμένης στό βάθος για άεπτες συγκινήσεις, που διαδύονταν και σαρώονταν μέσα στό στεράβιο τής πραγματικότητας.

"Άλλο ζήτημα είναι τώρα άν πρέπει ν' άγαπούμε και νά θυμάζουμε τόν Καρυωτάκη, ή νά τόν άποφείγουμε σά μιάν άρκώστεια κολητική, άν θέλουμε νά διατηρήσουμε τήν ψυχική μας ύγεια. Πά-ντως φαντάζομαι, πώς σέ καθένα που τόν πησίλασε μέ τήν έξέη του ποιητικού πάθους, ή προσκόλλησή του σ' αύτόν πρέπει νά συμπιπτει μέ μια περίοδο βαθειάς καταπτώσεως, άντισερχαταλελείμεως και νοσηής μεγαρχολίας. Η εποχή μας έξήσε άμεσα τό δάμα του Καρυωτάκη, μετάγγισε άπ' τό αίμα του μέσα στις φάβες τής. Ίσως μιά άλλη εποχή, θά τόν πησιάζει μ' έναν τρόπο διαφορετικό, για νά γευθίη άπ' αύτόν μόνο τό άνωθς τής τέχνης του, χωρίς τή μορφά άδλωστε στην περίπτωσή μας, σύγχυση τής Τέχνης και τής Ζωής. Η άπόσταση θά ρυθμίση τά πράγματα. Άλλο είναι σήμερα ό (Βέροθεος) του Παίρε, κι' άλλο ήταν στην εποχή που τόν έπέπνευσε. Άλλά μού έρχεται περισσότερο στό νοΐ ή μοίρα του Μπαντλάιφ. Αυ-

τός πουτίμησε τόν άργό άπ' τό βίαιο θάνατο. Ίσως ό Καρυωτάκης νάξησε διαφορετικά τήν ποιήσή του, έχαισε όμως σάν έαίνον μέσα σέ κάθε στόχο του μια πικρή σταγόνα ζωής, έβαλε δάδάματα σέ δοκιμασία τήν ένυσθησία του, άνικανοποίητος πάντα κι' άσυμβίβαστος μέ τήν πραγματικότητα.

Τους στοχασμούς αυτούς έχαιμα, στη σχέση πώς μητάκαμε κιάνας στο δεκατο χρόνο άπό τό θάνατο του Καρυωτάκη. Θά ήταν άρα γε πρόωπο νά σχεφθώμε για ένα φιλόλογο ή μνημόσυνο του ποιητή, που νά έχη τή σημασία μιάς εύρυτερης έμφηγείας και μιάς άσφαδέστερης τοποθετήσεως τής περιπτώσεώς του; Βιαστικά ήταν τό πέρασμά του άνάμεσά μας, πέρασμα διόλου ένός θριαμβευτή, άλλα ένός άνθρώπου που μετρούλασε τόν πόνο του —όχι για νά μιάς έγγύιση στα έξωτερικά κύτταρα και νά μιάς φέρει τά δάχρυα στα μάτια, άλλα για νά τόν άπλώση στην έσωτερική έπιφάνεια τής ψυχής στον κλειστό κι' άδιω-πέραστον κόσμο του καθενός μας. Γιατί ό Καρυωτάκης άπειραβέβου-σε τόν ποιητικό λόγο άπό πολλά περιττά πράγματα, τού έδωσε τήν ενάόντητα νά έχφάση μέ πειθό ψυχικές χαταστάσεις πιο σύμθετες σέ μια νέα φάσμα, μ' ένα άυρασιό νέο όπου βρήκε θέση ένα στοιχείο άιωτέρας άντιληπικό ή είρωαία.

ΠΑΝΝΗΣ ΧΑΥΖΙΝΗΣ, Η Καθημερη, 12.8.1937

14. Κ. Γ. ΚΑΡΥΩΤΑΚΗΣ

Δένα χρόνια πάνε νά συμπληρωθών άπ' τή μέρα, που ό ποιητής των (Νηπειθών) δέν υπάχει πιά. Κι' όμως έρχονται στιγμές που μιάς φαίνεται πώς άκόμη κινείται άνάμεσά μας. Ίόσο πουλν νοιάθουμε τόν έαυτό μας μαζί του δεμένο. Γιατί για τή γενιά μας, για όλους όσους τό 1930 περίπου κάνον τήν έμφάνισή τους, ό Καρυωτάκης δέν ήταν ένας άπλόος ποιητής. Ήταν κάτι περισσότερο. Είχε καταντήσει πραγματικό σύμβολο.

Παιδιά άκόμη δεχτήκαμε τή γοργεία τής ποιήσής του. Η έξο-

ση των («Ελευσίαν) του μᾶς συνάντησε πάνω στὰ μαθητικά θρανία. Μᾶς ἔαφνασε: "Ὀχι τόσο γιὰ τὴν ἀξία τῆς τέχνης του —δὲν εἴμασταν ἀκόμη σὲ θέση νὰ τὴν ἐγχειρήσουμε— ὅσο γιὰ τὴς ιδέες καὶ τὰ συναισθήματα, ποὺ ἐξέφραζε. Μῆσα στους στίχους του ἀνακαλύπτουμε τὸν ἑαυτὸ μας, σ' ἕ.π.ι τὸ ἰδιαιτερο νομίζαμε, πῶς αὐτὸς διέθετε. Ἡ ἀπαισιοδοξία του ἦταν καὶ δικιά μας ἀπαισιοδοξία. Ὁ σκεπτικισμὸς του, καθὼς ἀρχαίλαζε ὄλες τὴς παραδειγμένες ἀξίες τῆς ζωῆς, εἶχε κἀτὶ τὸ κοινὸ μὲ τὴν περιφρόνηση ἢ τὸ πῶλὸ τὴν ὑπεροπτικὴ συγκατάβαση, ποὺ δείχναμε ἀπέναντι στὰ ἀγαθὰ γεγοντάκια, ποὺ ἐπιμένουν μὲ τὸ πῶς συγκινητικὰ καὶ στομφωδῶδες ὕψος, νὰ μᾶς ἐμπνεύσουν τὴν ἐμπιστοσύνη σὲ ἰδανικά, ποὺ ἀπὸ καιρὸ τὰ εἶχαμε ξεγράψει σὰν καταστροφικὰς πλάνες. Ἀλήθεια! Πῶς μπορεῖ νὰ ξεγράσει τὸ εἰρῶνιὸ γαμῶλελο, ποὺ αὐτῶματα διαγραφόταν στὰ γελῆμα καὶ κάθε φορὰ ποὺ βρασιόμασταν μπροστά σὲ μιὰ τέτοια προστάθεια;

Τὰ («Ελευσία) ἦρθαν νὰ μεταβάλλουν σὲ πίστη ἕ.π.ι δὲ μᾶς ἦταν παρὰ ἀπλῆ διάθεση. Μᾶς ἔδωσαν τὸ θεωρητικὸ στήριγμα, ποὺ ἀπεργωσμένα ζητούσαμε. Ἐίδαμε τὴν ἐκδοσὴ τους σὰν πῶλῆτιμο δῶρο. Τὰ ὑποδεχτήκαμε μὲ ἀουγκράτητη γαφὰ, πραγματικὸ εὐαγγέλιο, ὥστε λοιπὸν ὁ σκεπτικισμὸς, ἡ μισανθρωπία, ὁ ἐγωκεντρικισμὸς μᾶς δὲν ἦταν ἀποτέλεσμα ἀδυναμίας, δὲν ἦταν ἐκδηλώση κατωτέρουτης καὶ καθὼς ἐπέμενε τὸ περιβόλλον μᾶς νὰ μᾶς πείσει ἀλλὰ ὑπεροχῆς ἀπέναντί του. Μᾶς τὸ ἔλεγε ὁ ποιητῆς τῶν («Νηπενθῶν). Μᾶς τὸ ἐπέβεβαίωσε ἡ αὐτοκρατορία του. Ἔτσι τοῦλάχιστο πιστεύαμε τότε, ἀνάκατοι νὰ πλησιάσουμε τὸ πραγματικὸ βάθος τοῦ δράματός του, νὰ δεῦμε τὴς ἀληθινὰς αἰτίες τῆς ὕστατης καὶ ἀπεργωσμένης παράξῃς του. Πῶς λοιπὸν νὰ μὴ τὸν ἀνεβάσουμε σὲ σύμβολο; Πῶς νὰ μὴ θεωρήσουμε τὸν Καρυστάκη γιὰ πραγματικὸ πνευματικὸ ὁδηγὸ, ντυμένο μάλιστα μ' ἓνα τέτοιο φωτοστέφανο;

Ἡ παιδικὴ φαντασία δὲν ἔχει περιορισμὸς. Περιφορεῖ τὸ μέσον ἔσο. Ἀφίνεται νὰ παρασυρθεῖ ἀπ' τὸ πάθος τῆς ἀνεξάρτητα ἀν γέπει τὸ ὄνομα τῆς ἀγάπης ἢ τοῦ μίσους, ἐντελῶς φυσικὰ χωρὶς νὰ ὑπολογίσει τοὺς ἐνδοασμὸς τῆς λογικῆς. Ὁ Καρυστάκης ἦταν γιὰ ὄλους μᾶς τὸ ἰδεατὸ πρότυπο. Τὰ περιβόλια τῶν βιβλίων του ὑπομονετικὰ δέχτηκαν τὰ μαθητικὰ μᾶς δοκίμια, τὴς πρώτες παιδιαστικές σκέψεις

πάνω στὴ ζωῆ. Κι' οἱ στίχοι καὶ οἱ σκέψεις δὲν ἦσαν παρὰ ἀθετικὸς ἀντιπῶλος, ἔθλια μίμηση τῶν δικῶν του προτύπων. "Ὅσα χατωρθῶσαν νὰ δοῦν τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος μποροῦν ἀκόμη καὶ τώρα νὰ τὸ ἐπιβεβαιώσουν. "Ὅσο γιὰ τὰ ποιήματά του, ἡ ἀπαρχαίλα τους εἶχε γίνεαι κάποτε μοναδικὴ μᾶς ἀπασχόληση. Κι' ἀν ἀνασκατέψουμε κάπως τὴ μνήμη μας, θὰ θυμηθῶμε πῶς κάποτε μόνοι ἢ καὶ μὲ τὴ συντροφία μερικῶν φίλων, σὲ καμμιὰ συνουσιακῆ τάβερνα, ἢ ἀπτόμερο δρομάχο νὰ ἐπαναλαμβάνει μὲ κλειψάφρακο τόνο:

*Τ' νεοὶ ποὺ γράσαμε ἔδοι, στὸ ἔγμο ηῆσί, στὸ γελῶς
τοῦ κόσμου, δῶθε ἀπ' τὸ ὄνειρο καὶ κείθε ἀπὸ τὴ γῆ!
ὄταν ἀπομακρυνθῆκεν ὁ τελευταῖος μᾶς φίλος
ἦθθαμε ἀνάλι σέβηοντος τὴν αἰωνία πηγή.*

*Μὲ μίτρι βλέποντε ἀδευανῶ, μὲ βῆμα τσακισμένο
τῶν ἴδιο ὁρόμο παίνωντε καθένας μονωχός,
νυόθουτε τ' ἀγρωστο κομῆ, ποὺ ἔβλυνε, σὰν ἔξιο,
ἐπὶκόπως ἀπὸ μακρὰ γράνει ἡ φωνή μᾶς ἀχός.*

*Ἡ ζωῆ διαβαίνει, πέρα στὸν ὁλίγοντα σπειήρη,
μιὰ θάνατο, καθήμερὸ θάνατο καὶ γολή
μόνο, γιὰ μᾶς θὰ φέξει, ὅσο ἀν γελᾷ ἡ ἀγῆνη
τοῦ ἡλίου καὶ οἱ αἰῶδες πῆκονε. Κ' εἴμαστε νεοὶ, πολλὸ
νεοὶ, καὶ μᾶς ἄφισαν ἔδοι, μιὰ νύχτα, σ' ἓνα βράχο,
τὸ πλοῖο, ποὺ τόρα χάεται στὸ ἀνεῖρον τὴν καρδιά,
χάεται καὶ γωτιόμαστε τὴ νύχτομα, τὴ νύχτο
ποὺ σβήνωμε ὄλοι, γεγῶντε ἔτσι νεοὶ, σγῶδον παιδιάλ!*

Ἄπὸ τότε πέρασαν ἀκατὰ χρόνια. Βρεθήκαμε μέσα στὸ στίβο τῆς ζωῆς. Οἱ περισοτότεροι δεθήκαμε μὲ τοὺς καθημερινούς τῆς ἀργῶνες. Ἄλλες χλίματες, ἄλλα ἰδανικά μᾶς μεταβάλλανε σὲ σκαλάβους τους. Πίστῃσαμε, πολλὰς φορὰς ἀνοργκῶσαμε τὸν ἑαυτὸ μᾶς νὰ πιστέψει στὴν ἀνωτέροτήτά τους, στὸ ἀπῶλυτο κῆρος του. Παλαιόμας καὶ παλαιού-

με γιὰ τὴν ὑποπόση τους. Μὰ [μὲ] τὴν καινὴ γιὰ μας πείρα ζῆτῆ-
σαις νὰ δοῦμε τὸν παλῆρ ἑαυτοῦ μας. Οἱ περισσότεροι τὸν κατεδίκα-
σαν ἀνεκλίγητα. Στὸ ἔργο τοῦ Καρυωτάκη σήμερα δὲ βλέπουμε πιὰ
παρὰ τὴν ἀπεγνωσμένη κραυγὴ μιᾶς δραματικῆς ιστορικῆς στιγμῆς.
Διακρίνουμε τίς καταστροφικὲς συνέπειες ποὺ θὰ εἶχε ἡ ἐξακολούθη-
ση τῆς ἐπίδοσής του. Ἀγωνιόμαστε, ὅσο μιὰς εἰσοι βολετοῦ, νὰ τὴν
ἀποφυγούμε. Ἡ ζωὴ μιᾶς ἐδειξε ποὺ βολικεῖται ἡ ἀληθινὴ διέξοδος.

Κι' ὅμως ἔρχονται κάποιες στιγμῆς, ποὺ καὶ σ' αὐτὸν τὸν ἀγῶνα
μας νοιάθουμε κάποιες ἀμφιβολίες. Ἀδιόρατες ἴσως, ποὺ πρὶν ἀκόμη
τολμήσουν νὰ ἐμφανιστοῦν ἐξαφανίζονται. Ἡ παρουσία τους ὅμως
δείχνει πὼς κάτι ἀκόμη μένει μέσα μας ἀπ' τὸν παλῆρ ἑαυτοῦ μας.
Κι' ἂν κάποτε ἡ ἀρνησὴ μας παίρνει μεγαλύτερη ἀπ' ὅ,τι πρέπει
ἀξίγητα, ὁ προσεχτικὸς παρατηρητῆς ἀς μὴ τὸ ἀποδώσει σὲ ἐπιπό-
λαο δογματισμό. Ἄν προσέξει περισσότερο, θὰ δεῖ πὼς τὸ μένος μας
στρέφεται περισσότερο ἐναντία στὰ ὑποδείγματα τοῦ παλαιῦ ἑαυτοῦ
μας, πὼς γίνεταί περισσότερο ἀπὸ ἀντίδοσά σ' αὐτὸν ποὺ δὲ μιὰς ἐ-
πιτρέπτει ἐλευθερὰ νὰ ἀκολούθησουμε τὸ δρόμο, ποὺ νομίζουμε πὼς
ὀδηγεῖ πρὸς τὴ διέξοδο, παρὰ ἐναντίον τῶν τρίτων. Ἔτσι ἐξηγῶνται
τὰ ἀντιφατικὰ συναισθήματα, ποὺ μιὰς κυριεύουν κάθε φορὰ, ποὺ ἐκ-
νοηχόμαστε σ' ἐπισημὴ μὲ τὸ ἔργο του. Τὸ διαπιστώσαμε μὲ τὴν εὐ-
καρία τῆς ἐκδόσεως τῶν Ἀπάντων του. Ἡ σκιά τοῦ Καρυωτάκη, εἴ-
τε τὸ θέλωμε εἴτε ὄχι, ἐξακολουθεῖ νὰ μιὰς παρακολουθεῖ σὲ κάθε μας
βῆμα. Εἶναι ἡ βαριά κατάρρα τῆς γενιᾶς μας.

ΒΑΣΟΣ ΒΑΡΙΚΑΣ, *Νεοελληνιστὴ Λογοτεχνία*, Ἰανουάριος 1988

15. Η ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ
ΣΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΕΙΚΟΣΙ ΧΡΟΝΙΑ
(ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΕ ΕΡΕΥΝΑ)

Ἡ διόδοση ἑνὸς ἔργου ἢ, ὅπως λέμε ἀλλοίως, ἡ ἀπτήχηση, στὴν πόση-
ση ὅσο καὶ στὴν πεζογραφία, σημειώνει τὴν ἀπαρχὴ τῆς ἐπιρροῆς

τοῦ ποὺ ἀλλοτε ἄμεσα, σὰμ φυσικὴ κατποφορία, καὶ ἀλλοτε σὸν ἀ-
ναβίαση, μετὰ ἀπὸ νεκρὰς περιόδου, ἔρχεται νὰ παρατείνει τὴν ὑπαρ-
ξή του. Κοινὲς ψυχολογικὲς διαθέσεις, βγαλμένες ἀπὸ τὸ βάθος μιᾶς
ἐποχῆς, μποροῦν νὰ ποικιλέσουν στὴ λογοτεχνία τῆς ἡλικίας, τὰ διά-
φορα ἔργα ποὺ τὴ φανεροῦν νὰ ἔχουν κοινὲς λογοτεχνικὲς ἀφετη-
ρίες ἢ νὰ συγκοινωνοῦν μὲ τίς ἴδιες πηγές.

Ὁ Καρυωτάκης ἀσπρε βαθὺ ἀνιδάει στὴν ἐλληρικὴ ποίηση δη-
μιουργώντας ἕνα χαρακτηριστικὸ φαινόμενο ἐπιρροῆς. Τὴ λειτουργία
τοῦ πωλητικῶ λόγου ὁ Καρυωτάκης τὴ στήριξε σὲ πολὺ στενὴ
ἐσωτερικὴ βάση. Κέρδισε πολλοὺς θαυμαστὰς μὲ τὸ μικρὸ του ἀνά-
στημα, μὲ τὸ ἀνυπόκριτο, ἀγέλαστο, πικραμένο του πρόσωπο ποὺ
εἶχε σκληρυνθεῖ στὴν ἔκφραση τῆς πρὸ ἀνθρώπινης δόνησης. Δὲν εἶχαν
περαιοτῆς, —ὁ περαιοτῆς θέλει δύναμη, νεύρα, παράφορο ἀγκάλια-
σμα τῶν πραγμάτων. Ὅσοσο πλῆθει στὴν πεζοτεχνία. Ἡ πραγματι-
κότητα μὲ τὸν συμπληρῆ ὄγκο τῆς τὸν σκιδάβωνε, τὸν κώλωνε, τὸν
ἀκινητοῦσε. Τὴν ἔβλεπε ψυχρὰ, μὲ τὸ ἀσυγκίνητο μάτι τοῦ νεορα-
σθениκοῦ. Ἔπρεπε ἀύστατες γύμνασες καὶ διαθέσεις φυγῆς ποὺ
εἶχαν κατὰ βάθος παιδαγωγίαι. Καὶ ὅταν δὲν παύει μὲ ἀνοητὰ χαρ-
τιά καὶ ὅταν δὲν μιὰς ἀσπρε νὰ δοῦμε τί ἔκταση παίρνουν μέσα του
οἱ μικρὲς ἐγγυοιες, οἱ συγκεκριμένεες ἀποσηρωτέυσεις, οἱ ἀρβίες γιὰ τὰ
πρόσωπα καὶ τὰ πρόγματα ποὺ τὸν περιεστραχίζουν, μαντεύουμε σὲ
ποιοὺς βλάτους βόσκεται καθισμένη ἡ ζωὴ του.

Κι' ἄλλοι ἀπόκλινοι ἀσπρεκαν στίγους γεμάτους ἀπὸ κραυγὲς πό-
νου. Μὰ ἡ φαντασία λειτουργοῦσε μέσα τους ἄνθρωπικά. Κάποια
εὐφρακτη ὄλη ἀναβε πυρκαϊὲς ποὺ γίνονταν ἀμέσως ὄρηματα. Ἡ
ἀπλούστατα: πίστευαν στὸ πνεῦμα ποὺ εἶναι ἀξία αἰώνια καὶ δὲν τὴ
ἀγοστεύουν οἱ ἐνδοιες, οὔτε τὴ λερώνουν οἱ ἐξαθλιωμένεες βιωτικὲς
συνθήκες, —ὅταν εἶναι προσηματικὴ. Ἦ ὕψος στὰ εἰκοσιπέντε τοῦ ὁ Τζῶν
Κῆτς μὲ ψαλιδισμένα τὰ ὄνειρα, ἀφρωστος, ἄδοξος καὶ φτωχός, ἐ-
ργαζε τὴν «Ὀδὴ στὸ ἀγρόν», ἀπαράμιλλη, γιὰ τὸ ἄνθρωπ ὕψος. Τί
σημασία ἔχει ὅτι τὸ ποίημα τελειώνει μὲ τὴν ἔκφραση τῆς πρὸ οὐμῆς
ἀπειπισίας:

Τοῦ Καρυωτάκη καὶ οἱ φωτεινότεροι στίγοι ἔχουν κάτι τὸ κοί-
φο. Χάσκουν πρὸς τὰ ἀσίδηλαττα καθῶς μιλῶν εἶτε γιὰ τὰ παρα-